

Från Afrikas horn till Sverige

Smuggling, informella nätverk och diasporans engagemang

I den här rapporten kartläggs hur människor som flyr Afrikas horn orienterar sig längs vägen till Europa. Rapporten bygger på en etnografisk studie som fokuserar på de sociala relationer som gör resan möjlig – med människosmugglare, släkt och vänner som tidigare utvandrat till Europa. Författare är fil. dr. Tekalign Ayalew Mengiste och professor Erik Olsson, båda verksamma vid Socialantropologiska institutionen vid Stockholms universitet. Rapporten är en bearbetning av Tekalign Ayalew Mengistes prisbelönta doktorsavhandling *Struggle for Mobility: Risk, hope and community of knowledge in Eritrean and Ethiopian migration pathways towards Sweden*.

Bakgrund

En stor del av de som migrerat till Sverige under senaste 25 åren har kommit från Afrikas horn – framförallt Somalia, Etiopien och Eritrea. För många av dessa utgör resan till Europa ett sista hopp om en bättre framtid. Den här studien fokuserar på hur de som flyr, särskilt från Eritrea, mobiliserar ekonomiska och sociala resurser för att klara resan norrut. Rapporten skildrar en riskfylld rutt genom Saharaöknen, över Medelhavet och norrut genom Europa.

Eftersom lagliga vägar för migration till länder som Sverige är begränsade har resor som dessa kommit att normaliseras och blivit ett socialt accepterat handlande i Eritrea. Flykten är ett resultat av brist på drägliga levnadsvillkor. Eritreas grannländer erbjuder endast i mycket begränsad mening reella möjligheter att tillgodose flyktingarnas be-

hov av skydd och en trygg tillvaro. Genom att flyktingarna beslutar sig för att illegalt lämna landet tar de redan då steget in i en "kriminaliserad" tillvaro och blir tidigt hänvisade till att söka stöd och hjälp inom såväl deras egna nätverk som den migrationsindustri som florerar kring flyktingrutterna. Dessutom har länderna i Europa byggt upp en omfattande kontrollapparat för att bevaka sina gränser och i praktiken saknas därför lagliga sätt att få skydd. Flyktingarna ger sig därför ut på resor utanför de reguljära, eller lagliga, vägarna och skyddssystemen.

Vägen till Sverige

De individuella biografier som studien är baserade på, visar att resan genomförs fragmenterat och under oförutsägbara förhållanden. Att ta sig hela vägen till Sverige kan ta någon månad men i en del fall dröjer det flera år innan

de som flyr har nått sitt mål. Eftersom resorna sker under informella former genom länder som genomgår politiska och ekonomiska kriser är utgången osäker. Erfarenheter i Sudan, Libyen och Italien vittnar om väldiga svårigheter, risktaganden, osäkerhet och framförallt utsatthet bland de som flyr. De länder som passerar längs vägen har sällan ett fungerande system som erbjuder skydd och den hjälp som dessa människor behöver. Deras vittnesmål stärker tidigare rapporter som beskrivit svåra förhållanden längs en väg där kidnappningar och krav på lösensummor, sexuella övergrepp och arbetskraftsexploatering blivit ett vanligt inslag.

Komplexa sociala relationer genomsyrar dessa flyktrutter. Till exempel existerar det samtidigt stödjande och exploaterande relationer mellan de som flyr och ”smugglare” och mellan de som tidigare flytt och de som är mer nyligen anlända. Sociala kopplingar – translokala och transnationella – med smugglare, hjälpsamma lokalbor och de som tidigare flytt (längs med rutten och/eller i diasporan) är avgörande för att generera den nödvändiga information och även de ekonomiska och materiella resurser som behövs vid olika platser och tidpunkter under resans gång. Rapporten visar hur de som flyr utnyttjar sina tidigare nätverk (familj, släkt och vänner) men också utvidgar dessa nätverk under resans gång som en strategi för att ta sig vidare. Samtidigt används samma strategiska manöver för att etablera sig i destinationslandet. Diasporiska praktiker och traditionella former för gemenskap och socialt stöd har en central betydelse för att klara av de svårigheter som finns under såväl flykt som etablering.

Studien visar hur de som kommer till Sverige använder de traditionella gemenskapsformerna, till exempel *Iqub* och kyrkan, för att hantera sin livssituation i det nya landet. Dessa institutioner anpassas till den omgivande samhällsstrukturen, och agerar som ett komplement till värdssamhällets flyktmottagning och välfärd. Genom att

mobilisera den eritreanska gemenskapen kan bland annat remitteringar till hemlandet upprätthållas. Men gemenskapen i diasporan är också en viktig källa för den fortsatta rörligheten då migranter och flyktingar från Eritrea kan hita såväl ekonomiskt som socialt stöd i denna.

Slutsatser och rekommendationer

Endast en liten del av de asylsökande som befinner sig vid Afrikas horn tar sig till Europa. De allra flesta blir kvar. Den här studien har fokuserat på dem som tagit sig hela vägen. Studien har även indirekt belyst de ofta väldigt svåra förhållandena för de som befinner sig i angränsande länder till Eritrea, vilka också är i behov av skydd. De länder som behöver korsas för att denna väg ta sig till Europa är sådana som inte direkt prioriterar skyddande av mänskliga rättigheter för dem på flykt. Dåligt utrustade och farliga flyktingläger samt en färd kantad av bland andra människohandlare är en del av dessa människors vardag. Här lyfter vi fram fyra punkter som bör beaktas i den framtida utvecklings- och migrationspolitiken.

• Hjälp på plats

Att på plats bidra med skydd kan legitimeras utifrån humanitära skäl. Genom att bistå transit- och mottagarländer vid Afrikas horn kan omvärlden hjälpa flyktingar på plats att återuppbygga sina liv. I nuläget tvingas många att spendera långa perioder i farliga flyktingläger. Här har de sällan möjligheter att bosätta sig utanför lägren och hålls på så vis också utanför det lokala samhällslivet. Kidnappning, sexuella övergrepp och brott mot mänskliga rättigheter är vanligt förekommande företeelser i lägren. EU bör därför stärka sitt redan pågående stöd för att bättre integrera flyktingarna i dessa lokalsamhällen. Samtidigt måste befintliga flyktingläger utrustas bättre om de ska uppfylla sin funktion om att säkerställa grundläggande behov och se till att människor som flyr från

våld kan känna sig säkra och leva under värdiga förhållanden.

- **Skydd mot övergrepp längs vägen**

De som flyr från Eritrea riskerar ständigt att utsättas för olika typer av övergrepp längs med vägen mot Europa. Människohandlare, kidnappare, rånare och olika slags milis- och extremistgrupper hotar flyktingarnas liv och välbefinnande. Människor på flykt behöver skyddas men länder som Sudan och Libyen har inte de nödvändiga resurser som krävs för att garantera grundläggande mänskliga rättigheter för flyktingar. För att motverka de faror som flyktingar möter behöver åtgärder mot människosmugglingen förbättras. Även om skyddet av flyktingar redan till viss del regleras av befintliga åtaganden när det gäller mänskliga rättigheter så är det viktigt att finna rätt verktyg för att förmå länderna vid Afrikas horn och i Nordafrika att också leva upp till dessa åtaganden.

- **Lagliga vägar in i Europa**

Den här rapporten visas hur riskfyllda resorna kan vara för de som tar sig från Afrikas horn via transitländer och slutligen till norra Europa. Men vare sig flyktingbehoven eller de faror som kantar flyktingrutterna försvinner sannolikt inte med att det sätts lås och bom på de dörrar som leder in i Europa. Utan andra åtgärder kommer människor att fortsätta fly från förtryck samtidigt som andra kommer att försöka profitera på deras sårbarhet. Ett alternativ som kan hjälpa de som bestämt sig för att fly att undvika farofyllda resor vore att tillhandahålla provisoriska/tillfälliga uppehållstillstånd för studier och arbete. Genom att öka tillgängligheten för de lagliga möjligheterna att ta sig till Europa, skulle de informella, och ofta farliga, rutterna bli mindre attraktiva och därmed skulle människosmugglingen stävjas. Dessa provisoriska uppehållstillstånd skulle inte bara ge ett tillfälligt skydd utan skulle också kunna fungera som långsiktiga utveck-

lingsstrategier då både utbildning och erfarenheter från arbete kan ses som viktiga investeringar och resurser i återuppbyggnaden av konfliktdrabbade länder.

- **Samarbete med civila samhället och diasporagrupper**

Sverige bör bli bättre på att ta tillvara diasporagruppens kunskaper och engagemang i arbetet med integration och utveckling:

Integration: den eritreanska diasporan av föreningar, politiska aktivister, kyrkogrupper och organisationer av olika slag skulle med fördel kunna bli mer inkluderade inom det svenska civilsamhället. Om dessa i högre grad betraktas som just *svenska* civilsammanslagningar kan de lättare agera som samarbetspartners och länk till de nyanlända som har fått uppehållstillstånd. Diasporan skulle t.ex. kunna erbjuda en snabbare introduktion till det svenska systemet och på så vis skynda på integrationsprocessen i Sverige.

Humanitärt och utvecklingsarbete: Den eritreanska diasporan sammankopplar eritreaner från hela världen. Här finns en djup kunskap om regionen och framförallt väl-etablerade kanaler för att nå människor i nöd. Detta bör svenskt biståndsarbete ta fasta på. Genom dialog med representanter från diasporan skulle Sverige kunna bidra till uppbyggnaden av Eritrea nu när det finns en ljusning om att landet blir mer demokratiskt.

Tekalign Ayalew Mengiste & Erik Olsson
Från Afrikas horn till Sverige – Smuggling, informella nätverk och diasporans engagemang
Delmi Policy Brief 2019:2

Hela rapporten finns tillgänglig på www.delmi.se

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

Delegationen för
Migrationsstudier
Ju 2013:17